
Szema*dám György*

MEZEI OTTÓ EMLÉKÉRE

Néhány napja, amikor Mezei Ottó barátomat haldoklani láttam, megígértem magamnak, hogy megírom azt a pár sort, ami annyira kikíváncozott belőlem. Nem tudom, hogy hol, mikor és kikkel tudom megosztani gondolataimat, de valahogy elementáris szükségét éreztem annak, hogy papírra vessem őket.

Most éppen a Csobánc-hegy oldalában ülök, nézem a békét sugárzó tájat, melyről Hamvas Béla *Az öt géniuszban* azt írja, hogy: *Az egész országban ez az egyetlen hely, ahol az ember tudja, hogy az élet akkor magasrendű, ha művészi.* A távoli Balaton csillogó vizét is látom innen, s közben arra gondolok, hogy Mezei Ottó élete is művészi volt, s hogy lelke most nyilván valami árkádiai tájban bolyong boldogan levette testének terhét.

Nehezen megy az írás, mert minduntalan érzékenyült szölamok jutnak az eszembe, közben pedig magam előtt látom elhunyt barátom arcát, amint fanyarul elmosolyodva rám legyint, mondván: *Úgyan Gyurka!* (Egyébként ő szólított először így, s azóta is csak két – Ottóval közös – művész barátom van, aki „gyurkáz”). Szóval: nem szeretnék érzélgős lenni!

1969-ben ismerkedtünk meg, amikor ő negyvennégy éves volt, én meg huszonkettő. Apám lehetett volna, s egy idő múlva kissé azzá is vált a tudatomban. Azt a huszonkét éves, kissé deviáns, frusztrált, ám mégis túlzottan magabiztos fiatalembert, aki akkoriban én voltam, megvallom: nem szívesen láttam volna a környezetemben sem negyvennégy évesen, ma meg aztán végképp nem. Mezei Ottó azonban a legteljesebb nyitottsággal, sőt odaadással fordult felém, s kezdeti képzőművészeti próbálkozásaimat is nagy megértéssel fogadta. Nekem persze rendkívüli módon imponált ez a művelt, határozott szavú, szikár férfi, akiről megtudtam, hogy az ELTE magyar-francia szakának elvégzése után a művészettörténetet is elvégezte, s ebből doktorált, mely titulusával soha nem hivatkozott. Engem – a Budapesti Állatkert akkori állatápolóját – mindig egyenrangú partnerének tekintett, s erre végtelenül büszke voltam.

Mezei Ottó mindig tárgyyszerű, szigorú, az igazságához ragaszkodó, ám átlelkészült ember volt, akitől a széles látókörű emberekre jellemző kételyek sem távolodtak el soha. Egyre újabb és újabb szellemi kalandok vonzották, hogy olyan tájakat járjon be, ahol előtte más gondolkodók nem jártak. Bátor ember volt, s ma már számomra ez látszik az ő legjellemzőbb tulajdonságának. Amikor 1996-ban megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztjét – szebbik nevén: lovagkeresztjét –, akkor gondoltam először arra, hogy Mezei Ottó a legszebb lovagi erények egyikét, a bátorságot testesíti meg a szememben.

Mert bátor volt, amikor 1970-ben elsőként mert monográfiát megjelentetni az avantgarde legendás fenegyerekéről, Marcel Duchampról; bátor volt amikor különvéleményét merte hangoztatni a művészettörténész szakma „megmondó embereivel” szemben Csontváryról; és bátor volt, amikor a gulyáskommunizmusként eufemizált hatvanas-hetvenes években, a kádárista agytalanítás és bedarálás időszakában – szinte egyedülként a művészettörténészek közül – fellépett mellettünk, a rebellis fiatal képzőművészek mellett. Persze a kultúrpolitikusok és a művészettörténészek sorai összezártak, s ha nem közösítették is ki

teljesen, de mondhatni: magára maradt. Szomorúan mondom most, hogy semmilyen rangjához méltó szakmai elismerést nem kapott, s nincs olyan szervezet a magyar művészeti életben, amelyik a saját halottjának tekintené. Ez legyen a művészettörténész szakma soha jóvá nem tehető, örök szégyene.

De nekünk, képzőművészeknek – az egykori fiatal lázadóknak – is sok olyan adósságunk lett volna felé, melyeket immár soha nem fogunk tudni leróni. Pironkodva kell arra gondolnom, hogy míg legtöbbünket sokszor éppen azok javaslatára díszítettek fel idő közben ilyen-olyan csillogó díjakkal, akik korábban a „rendszer” ellenségeiként tartottak számon, addig Mezei Ottó nevét ismeretlen minisztériumi kultumyik kitorlotta a 2000. évben a Munkácsy-díjra javasoltak közül. Az indíték megalapozottsága abból is kiderül, hogy három M betűvel kezdődő nevű ember esett áldozatul ennek a döntésnek. Akkor néhányan elhatároztuk, hogy egy alternatív díjat alapítunk e három méltatlanul negligált embernek. A díj neve *MM-díj* lett, utalva a kétezredik évre, Munkácsy Mihály monogrammjára és az M betűs kirekesztettkre. Persze sem pénz, sem más elismerés nem járt vele, csak a baráti szeretet, meg egy – a jelenlévők által aláírt – oklevél. Mezei Ottó erre az alkalomra gyönyörű tanulmányt írt, amelyet bizvást tekinthetünk posztumusz útmutatásának is. Némi érzékenyüléssel olvastam most a Kortárs Művészeti Lexikon-ban, hogy Ottó ezt a díjat méltónak találta arra, hogy adatai között felsorolja.

Kedves Ottó! Ha tudnád, hogy e néhányunk által kitalált, nevenséges kis gesztushoz képest mennyivel többel tartoznánk Neked! És nem csak mi, hanem az egész kulturális élet, sőt: – megkockáztatom a nagy szavakat – ez a haza is! Persze nem tudod, mert soha nem figyeltél arra, hogy minek mi az ára és hogy miért mi jár. Mert a legbátrabbak úgy járják az élet útját, hogy erre már nem terjed ki a figyelmük.

Emlékszel arra, amikor Haris Lacival hármásban, Csontváry emlékeket kutatva, szinte véletlenül megmásztuk a Varangyostavi hágót a térdig érő hóban, egy meredek sziklafalon kapaszkodva a hó alól felhúzott fagyos láncba kapaszkodva, s ráadásul még elkezdett esni a havas eső is?

Nos, amikor már megtettünk vagy ötven métert, és láttalak a sor végén, akkor Te adtál bátorságot nekem. Mert láttam, hogy Te – az akkor már hatvan év körüli ember, több gyermek apja – jössz. Így én sem fordulhattam vissza, és nem bántam meg, hogy tovább kapaszkodtam.

Amikor ennek a bizzar kalandnak az emlékét felidéztük a halálos ágyad mellett, akkor nevtünk. Igen! Jót nevtünk! És amikor már kijöttem a házból, ahol éltél, csak akkor sírtam el magam. Magamat sajnáltam, hogy rövidesen el kell veszítenem egy olyan bátor mászótársat, mint Te. Aztán már csak otthon gondoltam rá, hogy ismét tanítótól nekem valamit. Azt, hogy a tiszta és bátor emberek nevetve tudnak szembenézni még a halállal is. Köszönöm, köszönjük a tanításodat.

Örülök, hogy utolsó találkozásunkkor bátorságot merítettem arra is, hogy megcsókoljam a kezedet.

Na, most a végére mégiscsak érzékenyültem. Kérlek, ne nevedd ki!